היה עולה בסולם ונפל עליו והרגו הרי זה אינו גולה א **זה הכלל כל שבדרך ירידתו גולה ושלא בדרך ירידתו אינו גולה:** **גמ'** מנא ה"מ אמר שמואל דאמר קרא [1] ויפל עליו וימות עד שיפול דרך נפילה תנו רבנן [2] בשגגה פרט למזיד ב [3] בבלי דעת א) פרט למתכוין מזיד פשיטא בר קטלא הוא (אלא) אמר ב) רבא ג אימא פרט לאומר מותר א"ל אביי ג) אי אומר מותר אנוס הוא אמר ליה שאני אומר ד) האומר מותר קרוב למזיד הוא [3] בבלי דעת ה) פרט למתכוין מתכוין פשיטא בר קטלא הוא אמר רבה ד פרט ו) למתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לכותי והרג את ישראל לנפל והרג בן קיימא ת"ר [4] אם בפתע ז) פרט לקרן זוית בלא איבה ח) ה פרט לשונא הדפו ו שדחפו בגופו או השליך עליו להביא ז ירידה שהיא צורך עליה בלא צדיה ח פרט למתכוין לצד זה והלכה לה לצד אחר [5] ואשר לא צדה ט) ט פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע [6] ואשר יבא את רעהו ביער י מה יער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם אף כל רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם בעא מיניה רבי אבהו מרבי יוחנן היה עולה בסולם ונשמט השליבה מתחתיו ונפלה והרגה מהו כי האי גוונא עליה היא או ירידה היא א"ל כ כבר נגעת בירידה שהיא צורך עליה איתיביה זה הכלל כל שבדרך ירידתו גולה שלא בדרך ירידתו אינו גולה שלא בדרך ירידתו לאיתויי מאי לאו לאיתויי כה"ג וליטעמיך כל שבדרך ירידתו לאיתויי מאי אלא לאיתויי קצב הכא נמי לאיתויי קצב דתניא קצב שהיה מקצב תנא חדא לפניו חייב לאחריו פטור ותניא אידך לאחריו חייב לפניו פטור ותניא אידך בין לפניו בין לאחריו חייב ותניא אידך בין לפניו בין לאחריו פטור ולא קשיא ל כאן בירידה שלפניו ועליה שלאחריו כאן בעליה שלפניו וירידה שלאחריו כאן בירידה שלפניו ושל אחריו כאן בעליה שלפניו ושל אחריו לימא כתנאי היה עולה בסולם ונשמטה שליבה מתחתיו תני חדא חייב ותניא אידך פטור מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר ירידה היא ומר סבר עליה היא לא דכ"ע עליה היא ולא קשיא כאן לניזקין כאן לגלות איבעית אימא הא והא [א] לגלות ולא קשיא מ הא דאתליע הא דלא אתליע ואיבעית אימא הא והא דלא אתליע ולא קשיא הא דמיהדק והא דלא מיהדק: **מתני'** י) **נשמט הברזל מקתו והרג רבי אומר אינו גולה וחכמים אומרים גולה מן העץ המתבקע רבי אומר גולה וחכמים אומרים** נ **אינו גולה:** **גמ'** תניא אמר להם רבי לחכמים וכי נאמר [6] ונשל הברזל מעצו והלא לא נאמר אלא מן העץ ועוד נאמר עץ למטה ונאמר עץ למעלה מה עץ האמור למעלה מן העץ המתבקע אף עץ האמור למטה מן העץ המתבקע אמר רב חייא בר אשי אמר רב ושניהם מקרא אחד דרשו ונשל הברזל מן העץ רבי סבר יש אם למסורת ונישל כתיב ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן ורבי יש אם למסורת סבירא ליה והאמר

רש"י

גמ' אמר י) **רבא** גרסינן ולא גרסינן אלא: **באומר מותר.** סבור שמותר להרוג את ישראל וזהו מזיד שלו: **אנוס הוא.** והיאך הוא קורהו מזיד: **בפתע פרט לקרן זוית.** שלשון פתע הוא בסמוך כדמתרגמי' בתכיף. פרט לקרן זוית אם היה זה יוצא ממבוי זה ונכנס לזה לפנות לימין או לשמאל וסכינו בידו וזה בא כנגדו בקרן זוית ולא ראהו והרגו: **שדחפו בגופו.** בלא מתכוין: **להביא ירידה שהיא צורך עליה.** כגון הרוצה להריס ידו בכח וגרזן בידו ומשפיל תחלה את גופו ושוחה לפניו כדי להריס בכח ובהשפלתו הרג דלא תימא הואיל וצורך עליה היא פטור מגלות דהא כתיב ויפל: **בלא צדיה.** לשון צידוד. שלא נתכוין לצדד לצד שני: **ואשר לא צדה.** שלא נתכוין לזרוק בצדו ובסמוך לו אלא למקום שזרק אבל לא היה יודע שיש שם אדם: **פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע.** א] וכן לזרוק ארבע וזרק שמונה: **אף כל שיש לו רשות לניזק כו'.** יצאה חצר של בעל הבית: **עליה היא או ירידה היא.** בתר דידיה אזלינן והוא היה עסוק בעליה או בתר שליבה אזלינן והעולה עליה היה דוחקה ומשפילה כלפי מטה: **כבר נגעת כו'.** הרי נגעת כאן בירידה שהיא צורך עליה והא רבינן לה לעיל לחיובא: **לפניו חייב.** הרג לפניו חייב: **ה"ג כאן בירידה שלפניו** ועליה שלאחריו כאן בעליה שלפניו וירידה שלאחריו כאן בירידה שלפניו ושל אחריו כאן בעליה שלפניו ולאחריו. כל דרך עליה פטור וכל דרך ירידה חייב. הלכך הא דתניא לפניו חייב לאחריו פטור בירידה שלפניו ועליה של אחריו השפיל זרועו כדי להריס בכח והריס (א) מכח לפניו בהשפלתו חייב הרג בעלייתו לאחוריו פטור. והא דתניא לאחריו חייב לפניו פטור בעליה שלפניו וירידה שלאחריו כגון המריס ידו בכח עד שהשפילו דרך אחוריו ממעל לכתפיו וחזר והגביהן להכות לפניו הרג בהשפלתו דרך אחוריו חייב הרג בהגבהתו פטור. והא דתניא בין לפניו ובין לאחריו חייב בירידה שלפניו או שלאחריו. והא דתניא בין לפניו בין לאחריו פטור בעליה שלפניו ושל אחריו: **לימא כתנאי.** הך בעיא דרבי אבהו: **לנזקין.** חייב אם לא הרגו אלא הזיקו חייב דלנזקין לא שני לן בין שוגג למזיד בין ירידה לעליה כדאמרינן בב"ק (דף כו:) פצע תחת פצע ע) לחייב על השוגג כמזיד ואונס כרצון: **הא דאתליע.** חייב שכל שליבה שהתליעה כשדורסין עליה נכפפת היא למטה וירידה היא ואם לא התליעה אין כאן ירידה: **הא דמהדק.** אם היתה השליבה מלא הנקב שהיא תחובה בו ואחוזה יפה יפה אין כאן דרך ירידה ופטור. לא מהדק ירידה יש כאן וחייב: **מתני' מן העץ המתבקע.** יצא קיסם וניתז למרחוק והרג: **גמ' נאמר עץ למטה.** ונשל הברזל מן העץ: **ונאמר עץ למעלה.** לכרות העץ: **יש אם למסורת.** כמה שנמסרה כתב של תיבה למשה אנו צריכין לדורשה ולא לפי המקרא כשאתה קורא ונשל אתה מוסיף הברה של אל"ף או של ה"א בין נו"ן לשי"ן ולפי המסורת וניסל כתיב ופירושו ינשל שהשיל הברזל מן העץ המתבקע ומצא את רעהו. ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן לשון פעל הברזל עצמו נשל מעל עצו: הא

תוספות

פשיטא בר קטלא הוא. תימה אימא במזיד ולא התרו בו וי"ל דהא נמי נפקא לן מבלי דעת דאיכא מבלי דעת יתירא עוד י"ל דהא נמי פשיטא דלא יגלה דעל כרחך קרא בלא מתכוין איירי מדכתיב והוא לא שונא:

אלא פרט לאומר מותר. וקשה ב) דגבי חלב וגבי שבת דכתיב בשניהם שגגה וחייבין פרק כלל גדול (שבת דף סח: ושם) בתינוק שנשבה לבין הנכרים וי"ל דשאני הכא דכתיב שגגה יתירא למעוטי אומר מותר ל):

ואשר לא צדה פרט למתכוין לזרוק. בכיצד הרגל (ב"ק דף כו: ושם) פירש רש"י ג) ממעט ליה ממיתה אבל גלות אית ביה ולא נראה דא"כ לא הוי כמו אידך לכן נראה לפרש דפטור מ)(ממיתה) מגלות נ) כדאמרינן פרק כיצד הרגל (שם ד"ה פרט): **מה יער שיש לו רשות** לניזק ולמזיק ליכנס לשם וכו'. וקשה דמסתמא כמו כן נימא מה יער מקום שעומד שם המזיק ויש רשות לניזק להיות שם וא"כ קשה דתנן הזורק אבן לרשות הרבים הרי הוא גולה ומוקי לה בסותר כתלו שהוא ברשותו והרג הניזק שהוא ברשות הרבים ואמאי גולה והא בעינן מקום שיהא רשות ליזק ולמזיק ושיהא הניזק במקום שהמזיק עומד בו וי"ל דלא יליף מיניה מקום ההכאה אלא שיש רשות לשניהם לעכב במקום ההכאה: **נשמטה השליבה** ד). והרגתו השליבה אבל אם הרגו אדם פטור דבעינן דרך ירידה:

ואי בעית אימא הא דאיתלע והא דלא איתלע. ולפי האי איבעית אימא כולי עלמא סברי ירידה היא וקשה א"כ אמאי לא קאמר דכולי עלמא ירידה היא הא דאתלע והא דלא אתלע ועוד קשה כי קאמר מעיקרא דכ"ע עליה היא א"כ קשה ברייתא זו לברייתא דלעיל או השליך עליו להביא ירידה שהיא צורך עליה ונראה לפרש דה"ק דכ"ע דעליה הוי ומיירי במיהדק ס) ובדלא אתלע ולא מיירי בירידה שהיא צורך לעליה דבהא לא פליגי ברייתות והכא הכי קאמר איבעית אימא הא והא לגלות ומיירי הברייתא שמחייבת בירידה שהיא צורך לעליה:

היינו

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ו מהלכות רוצח הלכה יג סמג עשין עה:
ד ב ג ד ה ו מיי' שם הלכה י:
ה ז מיי' שם הלכה יג ולפטור ועי' בכ"מ:
ו ח מיי' שם הלכה יד:
ז ט מיי' שם הלכה י:
ח י מיי' שם הלכה יא:
ט כ מיי' שם הלכה יד ולפטור:
י ל מיי' שם הלכה יג ועיין בכסף משנה:
מ [מיי' פ"ו מהל' חובל ומזיק הל"ד ועי' בכ"מ טוש"ע ח"מ סי' שע"ח סעיף ג]:
יא נ מיי' פ"ו מהל' רוצח הלכה טו:

תורה אור השלם

1. אוֹ בְכָל אֶבֶן אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמֹת וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ: במדבר לה כג
2. וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה: במדבר לה יא
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ הֶעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט לָנוּס שָׁמָּה כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה: במדבר לה טו
3. וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם: דברים יט ד
4. וְאִם בְּפֶתַע בְּלֹא אֵיבָה הֲדָפוֹ אוֹ הִשְׁלִיךְ עָלָיו כָּל כְּלִי בְּלֹא צְדִיָּה: במדבר לה כב
5. וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: שמות כא יג
6. וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי: דברים יט ה

רבינו חננאל

ת"ר בשגגה פרט למזיד. כלומר אינו גולה. אוקמה רבא דהאי מזיד שאינו גולה באומר מותר שהאומר מותר קרוב למזיד הוא ולא מיכפר ליה בגלות. אבל המזיד בר קטלא הוא. בבלי דעת אוקמה רבא פרט למתכוין להרוג בהמה והרג אדם לכותי והרג ישראל לנפלים והרג בן קיימא שאינו גולה: ת"ר אם בפתע פרט לקרן זוית דהוה ליה לעיוניה. בלא איבה פרט לשונא. כלומר הני לא סגי להו בגלות. הדפו שדחפו בגופו. או השליך עליו להביא ירידה שהיא צורך עלייה. בלא צדיה פרט למתכוין לצד זה והלכה לה לצד אחר. ואשר לא צדה פרט למתכוין לזרוק ב' אמות וזרק ד' אמות והיה שם אדם וההרגו דלא מיכפר להו בגלות ו) ואשר יבא את רעהו ביער מה יער רשות לניזק ולמזיק ליכנס שם אף כל שיש רשות לניזק ולמזיק ליכנס שם דינו הכי. בעא ר' אבהו מר' יוחנן היה עולה בסולם ונשמטה שליבה מתחתיו ונפלה והרגה מהו. ופשט ליה דהיא ירידה צורך עלייה. ומותיב ליה הא דתנן כל שלא כדרך ירידתו אינו גולה מאי לאו כי האי גוונא. ופריק ליה לא לעולם כי האי גוונא גולה ומתניתין כעין קצב שהיה מקצב דתנו ביה ד' בבי. תני חדא לפניו חייב לאחריו פטור כו' ופרקינן לא קשיא. פי' דרך המקצב להעלות הקופיץ מלפניו ולהורידו לאחריו ואח"כ מחזירו ומעלהו מאחוריו ומורידו לפניו ומכה בבהמה הא דתני לפניו חייב לאחריו פטור דרך ירידה לפניו חייב. פי' בעת שמחזיר הקופיץ מאחוריו להכות על הבהמה כדי לנתחה שזו היא ירידה ממש ובירידה שלאחריו בהחזרת הקופיץ שהיא כעין עלייה פטור. והא דתניא לאחריו חייב לפניו פטור הוא בהגבהת הקופיץ מלפניו עד שיחזירו לאחריו פטור שהוא דרך עלייה לאחריו חייב שהוא דרך ירידה ג) (ופירשנוהו) [ופירשוהו] בתלמוד ארץ ישראל. א"ר ינאי טבח שהיה

רבינו חננאל (המשך)

מקצב והכה בין מלמעלה בין מלמטה גולה ואתיא כדמר בר רב הונא ג) טבח שהיה מקצב והכה לפניו למטה גולה. למעלה אינו גולה. לאחריו למעלה גולה. למטה אינו גולה. והא דתני בין לפניו בין לאחריו חייב בירידה

הא שלפניו ושל אחריו. והא דתניא בין לפניו בין לאחריו פטור בעלייה שלפניו ושל אחריו כאשר כבר פירשנו. והא דבעי רבי אבהו מר' יוחנן היה עולה בסולם ושמטה שליבה מתחתיו והרגה תני חדא חייב. ואוקימ' לנזיקין ואע"ג דעלייה היא לענין ניזקא חייב. ותני חדא פטור מגלות. איבעית אימא הא והא לגלות והא דקתני חייב כגון דאתלע ולא חזי לעלייה מעיקרא ירידה היא. איבעית אימא דלא אתלע כלל והאי דקתני חייב כגון דלא מיהדק כיון דלא מיהדק לא הוה למיסק ביה ומעיקרא ירידה היא: נשמט הברזל מקתו. קודם שיכה על העץ לבקעו והרג רבי אומר אינו גולה דהא קרוב למזיד הוא שאילו לא היה רפוי לא היה נשמט. ואמרינן מאי טעמא קסבר יש אם למסורת ונשל ד) כתיב כלומר ונשל הברזל [מן העץ]. מן העץ המתבקע רבי אומר גולה וחכ"א אינו גולה. כגון שנתזה בקעת מן העץ והלכה והרגה. או נשמט הברזל. כלומר מכח הכאתו בעץ לבקעו נשמט והלך והרג ה) ואם יש לומר והלא מפורש בתחלת סנהדרין כי רבי

מסורת הש"ס

א) [לקמן ט:], ב) נ"ל רבה תוס' בסנהדרין דף סב. רש"ל, ג) [לקמן ט.], ד) [שם.], ה) [שם:], ו) [עי' תוס' ב"ק כו: ד"ה פרט ותוספות סנהדרין עז: ד"ה סתם ותוס' לקמן ט. ד"ה ורב חסדא], ז) [עי' תוס' לקמן ח. ד"ה בלא איבה], ח) ב"ק כו:, ט) [עי' תוספות סנהדרין עז: ד"ה סתם ותוס' ב"ק כו: סד"ה פרט וכו' מה שהניחו בתימה], י) נ"ל רבה. רש"ל, כ) [שמות כא], ל) [ועי' תוס' שבת עב: ד"ה באומר ותוספות סנהדרין סב. ד"ה ורבא], מ) רש"א מ"ז, נ) כדפירשנו בפרק כיצד הרגל. מהרש"ל, ס) עי' במהרש"ל ובמהרש"א,

גליון הש"ס

גמ' בבלי דעת פרט למתכוין. עי' לקמן דף ט' ע"ב ובתוס' שם ד"ה ור"י: שם מה יער רשות. עי' לקמן דף ח' ע"א:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ה"ג כאן וכו' יהריס בכח הרג לפניו בהשפלתו חייב: (ב) תוס' ד"ה אלא וכו' וקשה ומ"ש דגבי וכו' יחייבין כדאיתא פרק כלל גדול: (ג) ד"ה ואשר וכו' פרש"י דממעט: (ד) ד"ה נשמטה השליבה מתחתיו ונפלה והרגתו השליבה אבל אם נפל האדם והרגו אדם פטור:

הגהות הגר"א

[א] גמ' הא והא לגלות. נ"ב גירסת הרמב"ם לנזקין ומתורץ בגירסתו קושית התוס' (ועמ"ש רבינו בח"מ סי' שע"ח ס"ק י"א):

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה פרט וכו' וכן לזרוק ארבע וזרק שמונה. נ"ב ס"ל וזרק שתים וכ"ה בסנהדרין דף עז: בלשון התוס' שם. [ובגמ' דב"ק כ"ו ב' מבואר כמ"ש רש"י כאן ואכ"מ]:

מוסף רש"י

יש אם למסורת. כמה שכתב ומסר בספר תורה לישראל, היא האם והעיקר ולא כמו שהוא נקרא (סוכה ו.). יש אם למקרא. בתר קריאה אזלינן דהיא עיקר (סנהדרין ד.).

א) וכן פי' ר"ח בב"ק דף כ"ו ע"ב הובא בחידושי הרשב"א ושיטה מקובצת שם: ב) וכן נראה מפסק הרמב"ם הל' רוצח פ"ו הי"ג כפירוש ר"ח דלא כרש"י: ג) בירושלמי איתא כיי דמר רב הונא: ד) אפשר דט"ס הוא והכ' צריך להנקד בחירק וק"ע: ה) לפי פירוש זה אשר אחריו הלך הרמב"ם ספ"ו מהל' רוצח מדויק לישנא דמתניתין דמן העץ המתבקע נמי אנשמט הברזל קאי:

גמרא

א)והאמר רב יצחק בר' יוסף אמר רבי יוחנן רבי ורבי יהודה בן רועץ וב"ש ור"ש ור"ע כולהו סבירי להו יש אם למקרא היינו דקאמר להו ועוד אמר רב פפא מאן דשדא פיסא לדיקלא ואתר תמרי ואזול תמרי וקטול באנו למחלוקת דרבי ורבנן פשיטא מהו דתימא ככח כחו דמי קמ"ל אלא כח כחו לרבי היכי משכחת לה כגון דשדא פיסא ומחיה לגרמא ואזיל גרמא ומחיה לכבאסא ואתר תמרי ואזול תמרי וקטול: **מתני'** ב)הזורק אבן לרה"ר והרג ה"ז גולה ר"א בן יעקב אומר אם מכשיצאתה האבן מידו הוציא הלה את ראשו וקבלה ה"ז פטור זרק את האבן לחצרו והרג ג)אם יש רשות לניזק ליכנס לשם גולה ואם לאו אינו גולה שנאמר [1]ואשר יבא את רעהו ביער ד)מה היער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם אף כל רשות לניזק ולמזיק להכנס לשם יצא חצר בעל הבית שאין רשות לניזק ה)(ולמזיק) ליכנס לשם אבא שאול אומר מה חטבת עצים רשות ו)אף כל רשות יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב"ד: **גמ'** ג)לרה"ר מזיד הוא ז)אמר רב שמואל בר יצחק בסותר את כותלו איבעי ליה לעיוני בסותר את כותלו בלילה ד)בלילה נמי איבעי ליה לעיוני ה)בסותר את כותלו לאשפה האי אשפה ה"ד אי שכיחי בה רבים ו)פושע הוא אי לא שכיחי בה רבים ז)אנוס הוא א"ר פפא ח)לא צריכא אלא לאשפה העשויה ליפנות בה בלילה ואין עשויה ליפנות בה ביום ואיכא דמקרי ויתיב פושע לא הוי דהא אינה עשויה ליפנות בה ביום אונס נמי לא הוי דהא איכא דמקרי ויתיב: רבי אליעזר בן יעקב אומר וכו': ח)ת"ר [1]ומצא פרט לממציא את עצמו ט)מכאן אמר רבי אליעזר בן יעקב אם משיצתה האבן מידו הוציא הלה את ראשו וקבלה פטור למימרא דמצא מעיקרא משמע ורמינהי [2]ומצא י)פרט למצוי י)שלא ימכור ברחוק ויגאול בקרוב ברעה ויגאול ביפה אמר רבא (א) כ)הכא מענייניה דקרא והתם מענייניה דקרא ומצא דומיא [2]דוהשיגה ידו מה השיגה ידו מהשתא אף מצא נמי מהשתא הכא מענייניה דקרא ומצא דומיא דיער מה יער מידי דאיתיה מעיקרא אף ומצא נמי מידי דאיתיה מעיקרא: הזורק את האבן וכו': א"ל ההוא מרבנן לרבא ממאי דמחטבת עצים דרשות דלמא מחטבת עצים דסוכה ומחטבת עצים דמערכה ואפ"ה אמר רחמנא ליגלי א"ל כיון דאם מצא חטוב ל)(אינו חוטב) לאו מצוה השתא נמי לאו מצוה איתיביה רבינא לרבא כ)יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב"ד לימא כיון דאילו גמיר לאו מצוה השתא נמי לאו מצוה התם אע"ג דגמיר מצוה דכתיב [3]יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך ט)הדר אמר רבא לאו מילתא היא דאמרי [1]ואשר יבא את רעהו ביער י)(מה יער) דאי בעי עייל ואי בעי לא עייל ואי סלקא דעתך מצוה מי סגיא דלא עייל אמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא כל היכא דכתיב אשר דאי בעי הוא אלא מעתה [4]ואיש אשר יטמא ולא יתחטא אי בעי מיטמא אי בעי לא מיטמא מת מצוה דלא סגי דלא מיטמא הכי נמי דפטור שאני התם דאמר קרא טמא

רש"י

הא דרב יצחק בר' יוסף בסנהדרין בשמעתא קמייתא (דף ד.): **היינו.** דקא הדר רבי ואמר ועוד למילפיה בגזירה שוה: **פיסא.** רגב גוש עפר כלישני"א בלע"ז: **ואתר תמרי.** והשיר תמרים: **באנו למחלוקת.** דהיינו דומיא דמן העץ המתבקע: **מהו דתימא.** הא לרבי ככח כחו דמי ופטור שהרגב היה כח ראשון ונשירת התמרים היה כח שני קמ"ל שהרגב כגרזן והתמרים כקיסם הניתז: **לגרמא.** הוא עץ האחריות שהתמרים תלוין אצלו: **ומחיה לכובסא.** הוא אשכול התמרים המקובצים יחד: **מתני' ר"א בן יעקב.** מפרש טעמא בגמרא: **האב המכה את בנו.** להטותו לדרך (ב) אחרת: **ושליח ב"ד.** המלקה ארבעים לחייב מלקות: **גמ' ליפנות בה.** בני אדם לנקביהם: **ואיכא דמיקרי ויתיב.** ליפנות ביום: **ומצא.** משמע שהוא שם ומצאו נשירת נשל הברזל: **פרט לממציא עצמו.** אחרי כן הוציא הלה את ראשו מן החלון וקיבל האבן במצחו: **ומצא פרט למצוי.** במוכר שדה אחוזתו כ)(ובא לגואלו) כתיב והשיגה ידו ומצא פרט למצוי (ג) אם היתה גאולה זו מצויה בידו כשמכרה אין כופין את הלוקח להחזירה לו ליפדות: **השתא נמי.** כי לא מצא חטובה אין החטבה מצוה אלא עשיית הסוכה: **לאו מצוה.** להכותו: **לאו מילתא היא דאמרי.** ראיה טובה מזו היה לי להשיבו מן המקרא עצמו דלאו בחטבה דמצוה איירי: **דאי בעי מיטמא אי בעי לא מיטמא.** אותו חייב לך הכתוב כרת אם נכנס למקדש בטומאה זו: **ה"נ דפטור.** מכרת:

לרבות

תוספות

היינו דקאמר להו ועוד. פירוש משמע דמעיקרא ה"א טעמא משום אם למסורת ובתר הכי קאמר ועוד כלומר אע"ג דס"ל שאם למקרא מ"מ הכא איכא למשמע מגזירה שוה ותימה דמעיקרא נמי לא תלי טעמא במסורת אלא משום דלא כתיב מעצו ואמר ה"ר יוסף בכור שור דהיא היא וה"ק וכי נאמר ונשל הברזל מעצו דאי (ד) כתיב כן אז הוי מיושב לומר יש אם למקרא לקרות ונשל כדקרי וכדאמרי רבנן והלא לא נאמר אלא מן העץ וא"כ אין לשון המקרא דקרינן ונשל מיושב על זה אלא ודאי מן העץ מוכיח דיש אם למסורת שהוא ונישל כמו והשיל וזה הלשון מיושב על מן העץ דמן העץ המתבקע (ה) והשתא ניחא הא דקאמר ועוד וכן ו)פירש בסנהדרין גבי יראה יראה דמשמע שפיר מ)מן המסורת דהיינו יראה משום דפשטיה דקרא משמע דכתיב בתריה את פני האדון וגו' א"כ משמע יראה זכורך פני האדון והיינו לפי המסורת אבל לפי המקרא דקרינן יראה הל"ל לפני האדון:

מהו דתימא ככח כחו דמי. ולא דמי לעץ המתבקע דהתם נגע במה שבידו בשעת התזת העץ אבל הכא שכבר יצא מידו בשעת התזת תמרים דמי שפיר לכח כחו אימא לא ליחייב קמ"ל:

לא צריכא אלא כו'. פירוש דמהשתא לא צריך לאוקומא בסותר דהוא הדין בזורק ממש:

באשפה העשויה וכו'. והשתא מיירי ביום וזורק לאשפה ולא בסותר כותלו וא"ת ולינקוט באינה עשויה ליפנות כלל (ו) וגם בלילה איכא דמקרי ויתיב וכדקאמר השתא וי"ל דא"כ אנוס הוא דלית ליה לאסוקי אדעתיה הוא דמקרי ויתיב כיון שאינה עשויה ליפנות כלל אבל השתא (ז) בעשויה ליפנות בלילה אית ליה לאסוקי גם ביום הוא דמקרי ויתיב:

אף ע"ג דגמיר מצוה קא עביד כו'. וא"ת מ"מ קשה משליח ב"ד דכיון דאילו לקה כבר לאו מצוה קא עביד וכו' וי"ל דמ"מ איכא מצוה מתחילה מה שאין כן בחטיבת עצים דסוכה (ח) ואם מצאן חטובות לא היה שם חטיבת מצוה מעולם שהרי לא נחטבו לכך וליכא למימר נמי כיון דאילו לא חטא לאו מצוה היא וכו' דההיא לאו שליח ב"ד מיקרי ולא דמי לרבו ואביו דלעולם שמו (ט) זה על בנו וזה על תלמידו: (לעיל)

בלא איבה פרט לשונא. תימה אמאי איצטריך האי קרא תיפוק ליה דכתיב במשנה תורה והוא לא שונא (י) וצ"ע ושמא י"ל דבמשנה תורה נחזרת ונשנית בשביל דבר שנתחדש מיעט והרבה פרשיות יש בענין זה במשנה תורה אבל לא קשה מולא אויב לו דבאלה מסעי דהוה איצטריך למימר אפילו (כ) לא אויב לו [לעדים ולדיינים] כדאמרי' בסנהדרין (דף כט.) י)(במשנה תורה כתיב נמי כי לא שונא הוא לו (ל) משום פרשה שנשנית) כך נראה למשי"ח:

טמא

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ו מהלכות רוצח הלכה טו סמג עשין עה:
יג ב מיי' שם הל' יא:
יד ג ד מיי' שם הלכה ו:
טו ה ו ז מיי' שם הל' ז:
טז ח מיי' שם הלכה ח:
יז ט מיי' שם הל' ט [וע"א מהל' סוכה הל' י"ט]:
יח י מיי' פ"ו מהל' שמיטין הלכה יז סמג לאוין ערה:
יט כ מיי' פ"ה מהלכות רוצח הלכה ה ו סמג עשין עה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' הכא מעניינא דקרא. נ"ב עיין בסנהדרין דף פא בתוס': (ב) רש"י ד"ה האב וכו' לדרך האמת הס"ד: (ג) ד"ה ומלא פרט וכו' פרט למלוי לפדות את היתה וכו' להחזירה לו הס"ד: (ד) תוס' ד"ה היינו וכו' דאי הוה כתיב כן אז: (ה) בא"ד המתבקע קאמר והשתא ניחא וכו' דמשמע שפיר דיש אם למסורת דהיינו יִרְאֶה משום דפשטיה דקרא משמע הכי דכתיב וכו' משמע יִרְאֶה זכורך את פני האדון וכו' לפי המקרא דקרינן יֵרָאֶה הכ"ל: (ו) ד"ה לאשפה וכו' ליפנות כלל גם בלילה ואיכא דמקרי: (ז) בא"ד אבל השתא דעשויה: (ח) ד"ה אע"ג דגמיר וכו' דאם מלאן: (ט) בא"ד כמו עליו זה על בנו: (י) ד"ה בלא וכו' לא בונא לו וכ"ע וכו' שנתחדש בה מיעוט: (כ) בא"ד ליצטריך למימר אפילו ולא לריב לו דבמשנה תורה כתיב נמי כי לא שונא הוא לו משום פרשה שנשנית כצ"ל. ועל מינות אפילו ולא הוייב לו נ"ב פי' שונא גרע מאויב ואי לאו קרא היה אמינא שונא דוקא אינו גולה איצטריך ולא הוייב לו לאורויי דאף אינו אויב לו הלכך גולה אבל אויב אינו גולה ואין להקשות השתא דכתיב ולא אויב לו למה לי בלא איבה השתא אויב לא גולה כל שכן שונא [והשאר חסר]: (ל) בא"ד משום פרשה שנשנית. נ"ב פי' תרתי קראי כתובי גמ"ש לא שונא לו ולא אצטריכו אלא משום פרשה שנשנית [והשאר חסר]:

רבינו חננאל (המשך)

השתא איזמן ליה דומיא דהשיגה ידו: הזורק אבן לחצרו והרג אם יש רשות לניזק ליכנס לשם גולה כו'. אבא שאול אומר מה חטבת עצים רשות אף כל רשות יצא האב המכה בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב"ד. ומקשו עליה וממאי דהאי דכתב לחטוב עצים דרשות הן דלמא חטבת עצים למערכה או עצים לעשות סוכה דאינון מצוה ואפילו הכי גולה.

מסורת הש"ס

א) סנהדרין ד., ב) כ"ק לב:, ג) רש"א מ"ז, ד) בכמ"א ל"ג אף כל רשות, ה) כ"ק לב:, ו) שם לג., ז) ערכין ל:, ח) רש"א מ"ז, ט) [שבת פג: וש"נ], י) רש"א מ"ז, כ) רש"א מ"ז, ל) רש"א בפר"ק, מ) רש"א נוי, נ) רש"א מ"ז.

תורה אור השלם

1. וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי: דברים יט ה
2. וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה לּוֹ גֹּאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ: ויקרא כה כו
3. יַסֵּר בִּנְךָ וִינִיחֶךָ וְיִתֵּן מַעֲדַנִּים לְנַפְשֶׁךָ: משלי כט יז
4. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת מִקְדַּשׁ יְיָ טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא: במדבר יט כ

גליון הש"ס

מתני' אם יש רשות לניזק. עי' ב"ק דף לב ע"ב תוד"ה לא קני: שם מה היער. לעיל ז ע"ב: גמ' הכא מעניינא. עי' סוטה דף מה ע"ב.

לעזי רש"י

כלישני"א [כלישט"א] גוש אדמה.

מוסף רש"י

ומצא. ומלא את רעהו ומת, שהיה חבירו מלוי שם בשעה שהריס את הגרזן חייב גלות, פרט לממציא את עצמו. דפטור מן מגלות (ערכין ל:). שלא ימכור ברחוק. לא ימכור שדה רחוקה שיש לו כדי לגאול זו שהיא קרובה לו (שם ל.). מה השיגה ידו מהשתא. דודאי מעיקרא כשמכרה לא היתה ידו משגת, דכתיב כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו (שם ל:).

רבינו חננאל

יש אם למקרא סבירא ליה. אמר לך כתב למעלה לחטוב עצים וכתב למטה ונשל הברזל מן העץ מה העצים הכתובים למעלה העצים המתבקעין הן אף עץ הכתוב למטה מן העץ המתבקע. וחכ"א גולה מאי טעמא ונשל כתיב מכל מקום ואמר רב פפא האי דשדא פיסא. פי' טיט שיבש ונעשה כאבן לדיקלא ואתר תמרי ואזול תמרי וקטול לרבי דמחייב בהתזת בקעת חייב דתמרי במקום בקעת עומדין לרבנן כח כחו הוא ופטור. אלא לרבי כח כחו היכי הוי. כגון דשדא פיסא ומחייה לגדמא ג) ואזל גדמא ומחייה לכבסא פירוש סנסני (של) תמרים ג) ואתר תמרי אזול תמרי וקטול היינו כח כחו ופטור: הזורק אבן ברשות הרבים והרג הא ודאי מזיד הוא והאי דתנן גולה אוקימנא בסותר את כותלו. ירושלמי כגון שהיה כותלו גוהה לא הוי דהא אינה עשויה להיפנות בה בלילה ואינה עשויה להיפנות בה ביום ואיכא דמיקרי יתיב ומיפנה בה פושע לא הוי דהא אינה עשויה להיפנות בה ביום אנוס נמי לא הוי דהא איכא דמיקרי ויתיב לפיכך גולה. ת"ר ומצא את רעהו פרט לממציא את עצמו מיכן א"ר אליעזר בן יעקב אם משיצאת האבן מידו הוציא הלה את ראשו וקיבלה פטור. ואסיק: ומצא מידי דהוה מעיקרא משמע דומיא דיער והאי דכתב ומצא כדי גאולתו מידי דלא הוה מעיקרא אלא ודחי רבא כיון דאי מצא עצים חטובים למערכה ולסוכה [אינו חוטב] חטבת עצים דהשתא לאו מצוה היא. ואקשינן עליה אי הכי הני נמי האב לבנו והרב לתלמידו כיון דאילו גמירי לאו מצוה קא עביד בהכאתן אף בדלא גמירי אינה מצוה. ופרקינן הני אע"ג דגמירי מצוה קא עביד דכתב יסר בנך ויניחך וגו'. והדר אמר רבא לאו מילתא היא דאמרי דאפילו חטבת מצוה היא ומשום דאי מצא חטובין לאו מצוה היא למחטב השתא נמי לאו מצוה קא עביד אלא חטבת רשות היא מדכתב ואשר יבא את רעהו ביער ומשמע ואשר אי בעי עייל אי בעי לא עייל מכלל דחטבת רשות היא אבל חטבת מצוה מי סגי ליה דלא עייל. ואקשינן עליה והכתיב גבי טומאה אשר יטמא הכי נמי דטומאה דרשות היא הא אם נטמא בטומאת מצוה כגון טומאת מת מצוה הכי נמי דפטור מחיטוי וטבילה. ומשני שאני התם דכתב עוד טומאתו בו

א) כלומר אפילו אם מעצמו נשל ולא על ידי העץ: ב) גדמא. כ"ס ג"כ גירסת הערוך ערך גדס: ג) וכ"ה בערוך ערך כנס: